



Ένα ποτήρι οργή

» Radian Nassar (μτφρ. Αθηνά Ψυλλιά, εκδόσεις Πατάκη)

Η συγκυρία σίγουρα είναι καθοριστική. Ωστόσο αυτό ελάχιστα μεταβάλλει την άποψη-θέση, ελπίζω αν προτιμάτε ή ευχή, πως η καλή λογοτεχνία, αργά ή γρήγορα, θα πάρει τη θέση που της αρμόζει, μακριά από πρόσκαιρες μόδες και εκδοτικά πυροτεχνήματα, πως το λογοτεχνικό ποτάμι θα συνεχίσει να φουσκώνει. Μια τέτοια ιστορία θα σας αφηγηθώ, παράλληλη με την πλοκή της νουβέλας ένα ποτήρι οργή του Ραντουάν Νασσάρ, που λίγο καιρό πριν πρωτοκυκλοφόρησε στα ελληνικά με τη μεταφραστική φροντίδα της Αθηνάς Ψυλλιά.

Ο Νασσάρ γεννήθηκε το 1935 στη βραζιλιάνικη πολιτεία του Σάο Πάολο, από μετανάστες Λιβανέζους γονείς, εγκατέλειψε τη Νομική Σχολή στο πέμπτο έτος και στα γράμματα εμφανίστηκε το 1975 με το μυθιστόρημα Αρχαία Καλλιέργεια (σύντομα ελπίζουμε στα ελληνικά από τις εκδόσεις Πατάκη), ενώ το 1978 εκδόθηκε η παρούσα νουβέλα, γραμμένη το 1970. Και ύστερα απόσυρση και σιγή. Σχεδόν αμέσως το όνομά του κατέλαβε εξέχουσα θέση στα βραζιλιάνικα γράμματα. Εκείνος, όμως, προτίμησε να εγκατασταθεί σ' ένα αγρόκτημα. Ώσπου, το 2016, η βράβευσή του με το βραβείο Camões αποτέλεσε την αφορμή το έργο του να μεταφραστεί και να συζητηθεί, έστω και αργοπορημένα, με το διεθνές κοινό.

Η ανάσυρση έργων λησμονημένων από το πρόσφατο παρελθόν είναι μια συνήθης εκδοτική τακτική, απόρροια κυρίως των κατά τόπους εθνικών λογοτεχνικών πολιτικών, ενίοτε τεράστια έκκληση και κάλυψη ενός κενού, άλλοτε απλώς ξαναξεσταμένο φαγητό. Σκεφτόμουν, διαβάζοντας το σχεδόν μυθολογικό αυτό βιογραφικό, έναν τεράστιο της παγκόσμιας γραμματείας, τον Χουάν Ρουίφο, που γνώρισε την καταξίωση με ένα μυθιστόρημα (Πέδρο Πάραμο) και μια συλλογή διηγημάτων (Ο κάμπος στις φλόγες) και ύστερα, παρότι για χρόνια υπήρχε η εξαγγελία για ένα επόμενο μυθιστόρημα, σώπασε, σαν όλα να τα είχε πει.

Πιάνοντας στα χέρια μου το βιβλίο αυτό είχα, λόγω της μεταφράστριάς κυρίως, ένα πολύ θετικό αναγνωστικό προαίσθημα, κάτι εξαιρετικό περίμενα να διαβάσω. Σύντομα, από τις πρώτες κιόλας σελίδες, αποδείχτηκε για ακόμα μια φορά πως ιδέα δεν είχα για το τι με περίμενε, ο ορίζοντας προσδοκιών έλασσε εσχάτως αυθαίρετος. Σε μια σύντομη νουβέλα, όπως αυτή, λίγα μπορεί κανείς να πει για την υπόθεση χωρίς να κινδυνεύσει να καταστρέψει ή να αλλοιώσει την πρόσληψη και την όποια απόλαυση ενός υποψήφιου αναγνώστη.

Το ένα ποτήρι οργή χωρίζεται σε επτά κεφάλαια, όλα σύντομα έκτασης εκτός του έκτου και προτελευταίου με τον κατατοπιστικό τίτλο Η έκρηξη. Πρόκειται για την πρωτοπρόσωπη αφήγηση της ερωτικής συνάντησης δύο εραστών στην έπαυλη του ανώνυμου αφηγητή, που ξεκινάει με την άφιξη του, ενώ εκείνη, επίσης ανώνυμη, τον περιμένει ήδη. Θα ήταν ωστόσο αρκετό να περιγράψει κανείς την πλοκή ως μια ερωτική ιστορία; Και ναι, και όχι.

Ναι, γιατί αυτό είναι. Η αποτύπωση της λαγνείας και του πάθους, η σεξουαλική δίψα και η ικανοποίησή της, ο σφυγμός που εντείνεται πριν κορυφωθεί, η επαναφορά στην πραγματικότητα μόλις ο πάθος ατονήσει. Όχι, γιατί είναι αρκετά ακόμα. Δεν μιλώ για πράγματα επί της εξέλιξης της πλοκής, όσο για τα υποστρώματα που υποστηρίζουν την επιφάνεια της ιστορίας. Κρυπτικά και υπαινικτικά, κρυμμένα ανάμεσα στις πτυχώσεις των ιδρωμένων σεντονιών, ο Νασσάρ θα εντάξει την παράλληλη κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα, όσο και αν οι δύο εραστές μοιάζουν με αναχωρητές εθισμένους στις σωματικές και συναίσθηματικές τους ανάγκες. Με κυρίαρχη την οικονομία στις λέξεις, αποφασισμένος να προσφέρει μόνο ψαχνό χωρίς λίπος και καρυκεύματα, ο συγγραφέας δεν επιτρέπει σε τίποτα περιττό να παρεισφύρσει, την ίδια στιγμή αποφεύγει τις τελείες και δεν διαχωρίζει τη διαλογικά μέρη, εντείνοντας το συναίσθημα της ασφυξίας στο γύρισμα των σελίδων, οδηγώντας την ιστορία στην κορύφωσή της πριν από το αινιγματικό και ανοικτό σε ερμηνείες φινάλε.

Καθοριστικό ρόλο παίζει το ζευγάρι του βοηθητικού προσωπικού, που αναφέρονται με τα ονόματά τους,



απόφαση συνειδητή που έρχεται σε ευθεία σύγκρουση με την ανωνυμία του προνομίου ζευγούς των εραστών. Αλλά και μια τρύπα στη φυτική περίφραξη που υποπίπτει στην παρατήρηση του αφηγητή, ένα περιστατικό πρόδηλο συμβολισμού, το ρήγμα στην ιδιωτική ασφάλεια, η κερκόπορτα της εισβολής του έξω κόσμου, η απειλή, μια παρατήρηση που προκαλεί τον έντονο εκνευρισμό, ένα εύρημα καταλύτης για την πυροδότηση της ανατροπής, είναι επίσης καθοριστικής σημασίας.

Οποιαδήποτε μελοδραματική φιοριτούρα πιθανά περιμένει ο αναγνώστης, εδώ δεν υπάρχει. Το σεξουαλικό πάθος επισκιάζει τα πάντα, το σώμα κυριαρχεί. Στεγνό και στυφό, το γλωσσικό και αφηγηματικό ύφος αποτυπώνει άμογα τη σχέση μεταξύ των δύο, τη στιγμή που η ένταση σιγοβράζει πριν κολλήσει και παρασύρει τα πάντα στο διάβα της. Προκλητικό, αλλά όχι για την πρόκληση ως πρόκληση, το ένα ποτήρι οργή ζορίζει συναισθηματικά τον αναγνώστη, ιδιαίτερα τον σύγχρονο που δυσκολεύεται να νιώσει το οποιοδήποτε θετικό συναίσθημα για τον αφηγητή κυρίως, ακολούθως και για τη σύντροφό του. Παρότι πρωτοπρόσωπη, η αφήγηση δεν επαίει κανενός είδους συμπάθεια ή ενσυναίσθηση, ο αφηγητής δεν επιθυμεί συμμάχους και επιβεβαίωση, γεγονός που κρατά μακριά τον αναγνώστη και αφήνει τις γωνίες της ιστορίας αιχμηρές και επικίνδυνες.

Ο συγγραφέας, ωστόσο, δεν πέφτει στην παγίδα του στείρου μηδενισμού και της απαισιόδοξης κοινωνικοπολιτικής ματιάς στα ανθρώπινα. Ένας ιδιότυπος ρεαλισμός χαρακτηρίζει τη νουβέλα αυτή, παρότι, όπως είπαμε, πολλά συστατικά της λειτουργούν σε περισσότερα επίπεδα, πέρα από την προσωπική ιστορία των δύο εραστών, δυο φαινομενικά φυγάδων της πραγματικότητας. Ο Νασσάρ δεν επιθυμεί την ευκολία στις αντιστοιχίες, τον προφανή συμβολισμό, την αντιληπτή αιτιοκρατία. Επισκέπτεται το βασίλειο της σεξουαλικής επιθυμίας και το παραδίδει στον αναγνώστη γυμνό, αποκρουστικό, χωρίς φιοριτούρες. Δεν είναι, μοιάζει να λέει, αυτή μια νησίδα απομονωμένη από τον έξω κόσμο, αλλά μια αρένα σύγκρουσης με όλα τα όσα τα άτομα είναι φορτωμένα, από την εμπειρία ή το προνόμιό τους, τη θέση ή τον ρόλο τους. Και αυτό είναι που προσδίδει διαχρονικότητα και οικουμενικότητα στην ιστορία αυτή, συστατικό απαραίτητο, παρότι με τις λογοτεχνικές της αρετές, για την σύσταση με τον σημερινό, εκτός της τότε βραζιλιάνικης πραγματικότητας, αναγνώστη.

Το ένα ποτήρι οργή διαφεύγει από το δίπολο που άρεσε/δεν μου άρεσε. Δεν καλοπιάνει, δεν προικίζει με όνειρα τον αναγνώστη, δεν τον αποκοιμίζει με ένα χαμόγελο στα χείλη. Ο Νασσάρ, διαμέσου ενός από τους πλέον αποκρουστικούς και αντιπαθείς πρωτοπρόσωπους αφηγητές, αναδεικνύει το ανθρώπινο που συνοδεύει το ένστικτο, τη γεμάτη από μαύρες κηλίδες ψυχοσύνθεση, το κακό που επωάζεται πριν ξεχυθεί.

υγ. Δοκιμάστε μια δεύτερη ανάγνωση, καπάκι μετά την πρώτη.